

חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף יז עמוד א

FIRE DEFENSIVE COORDINATOR

①

צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה. פי' אפילו צורבא מרבנן דבעי לאזדהורי טפי אבל הוא הדין איניש דעלמא וכל שכן הוא וכדאסיקנא בבבא קמא פרק שני (כ"ז ב') דעביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום דליכא פסידא כלל.

דהו סנו שומעניה. פי' שהיה פרוץ קצת בזימה ולא היה שמועתו טובה כי היה מתיחד עם הפנויות והוא כיעור גדול לצורבא מרבנן.

אמר רב יהודה היכי נעביד נישמתיא צריכי ליה רבנן. פי' ואע"ג דקיי"ל מנודה שונה ושונין לו הני מילי ברחוק ד' אמות, וגנאי הדבר לתלמידים, וזהו שנתרחקו תלמידיו של ר' אליעזר כדמוכח בסנהדרין (ס"ח א'), ואמר להם עד עכשיו למה לא באתם, ואמרו לא היה לנו פנאי, כדי לחפות על עצמן.

לא נישמתיא קא מיתחל שמא דשמיא. פי' לכסות על עוברי עבירה, ועוד דאמרי קא מחנפי רבנן אהדדי.

אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן כי שפתי כהן וגו'. כלומר הלכך משמתינן ליה ואע"ג דהא מצריכי ליה דהא אסור ללמוד תורה מפיו.

ואתא נמי איהו בהדיהו. פירשו בתוספות בריחוק ד' אמות.

לא בדידך בדיחנא כו'. ונראה מכאן שיותר לדבר עם המנודה וכדכתיבנא לעיל (ט"ו ב'), ואם פירשו ב"ד שלא לדבר עמו הכל כפי מה שפירשו כדכתיבנא לעיל (ט"ז א').

גברא רבה כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך. פי' ואנן בעינן שקול כמותו, זיל לגבי נשיאה דלשרי לך, פי' כי הוא ובית דינו יכולין לשקול עצמן כנגדו, ומכאן נלמוד כי רב יהודה ור' יהודה נשיאה בזמן אחד היו, ויש לפרש דהיינו דאמרינן (ברכות ל"ג ב') על רחבה דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה דאמר אמר ר' יהודה, משום דמספקא ליה אי מרב יהודה או מר' יהודה נשיאה, ואע"פ שכבר פירשנו בה במקומה פירושים אחרים.

שפחה של בית רבי לא נהגו קלות ראש בנידויה ג' שנים. פי' שלא היה אחד שירצה לשקול עצמו כמותה, ואילו רבי לא היה קיים, ונשיא (שהוא) מתיר את הספקות אבל הודאות שהוא מכיר אינו מתיר.

טרקיה אאמתייה. יש שפירשו על דרעיה, ויש שפירשו אמתייה ממש כשהיה נפנה מדה כנגד מדה.

למערתא דדייני. פרש"י ז"ל ראשי ב"ד כלומר שעושין דבריהם בדין, ובתוספות יש שפירשו מערת הנידונים שכבר קיבלו דינם ונתמרקו עונם.

כך הגירסא דעבד כר' אלעאי. פי' לכך קבלוהו במערתא דדייני מפני שהתלמיד הזה כבר עשה כדברי ר' אלעאי אלא דלא הוה מצי כייף ליצריה, וכיון שכן שנתנדה והוא אומר שמתנחם מחטאיו ראוי היה לקבלו.

וזה שנתעסקו בקבורתו ואילו לעיל (ט"א א') אמרינן דמי שמת בנידויו ב"ד סוקלין את ארונו, יש אומרים דצורבא מרבנן שאני, והנכון דהתם שזלזל בנידויו ולא חשש לחזור בתשובה ולא לפייס שיתירוהו, מה שאין כן בזה.

ויעשה מה שלבו חפץ. כבר פירשתי במקומות אחרים. (עי' קדושין מ' א').

כאילו דוחק רגלי השכינה. פרש"י ז"ל דכתיב לא יגורך רע (עי' נדה ל"ג ב'), והנכון שאומר אין ה' רואה.

במכה בנו הגדול הכתוב מדבר. פי' אף בזה הכתוב מדבר אע"פ שמתכוין ליסרו, ונראים דברים דלא גדול גדול ממש אלא הכל לפי טבעו שיש לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשה, כי אפי' לא יהא בר מצוה אין ראוי להביאו לידי מכה או מקלל אביו אלא ישתדלנו בדברים, ומשום דאורחא דמילתא דבגדול שכיח כי הא נקט גדול.

שלו נידויו שלך אינו נידויו. גרסינן בירושלמי (ה"א) הדא אמרה המנדה את שאינו צריך נידויו ונידהו נידויו נידויו, פי' של שני, וגרסינן נמי דהתם הדא אמרה העושה דבר שלא כשורה צריך נידויו, ואיכא למידק והלא ריש לקיש כדן נידהו כיון שהיה אוכל פירותיו שלא כדן

ואפי' בעי למיתן ליה דמיה מכל מקום חמסן הוא ופסול לעדות, תירץ הראב"ד ז"ל כי הפירות הללו דרכן היה לעמוד במכירה בכל שנה ושנה, אי נמי כי בשנה זו לא היו עומדות למכירה, וריש לקיש היה סבור שנוטל בתורת גזל, ומ"מ לא היה לו לנדונו עד שיתרה בו שאינו רוצה שיטול מהם, הא אילו התרה בו ולא נמנע חייב היה נידוי.

הכבד ושב בביתך. פי' חוס על כבודך ושב בביתך, ויש שפירשו לשון כבידות יהי ראשך כבד עליך ושב בביתך. מנדה לעצמו ומיפר לעצמו. כבר פירשתיו בפ"ק דנדרים.

ומהניא ביה כטחיא דתנורא. פי' עושה בו רושם אע"פ שיתירוהו לבסוף.

שקול פתיחא עליה. כלומר וירא ממך, פי' קורין שטר השמתא פתיחא לפי שעושין אותו בפתיחת הדין למאן דלא אתי לדינא, ויש מפרשים מלשון והמה פתיחות (תהלים נ"ה) דמאי שמתא שם מיתה, ונכון הוא.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף סג עמוד א

REG DC 3

רב המנונא אורי בחרתא דארגז בשני דרב חסדא.

רבינא סר סכינא בבבל. אמר ליה רב אשי: מאי טעמא עבד מר הכי? - אמר ליה: והא רב המנונא אורי בחרתא דארגז בשני דרב חסדא.
 - אמר ליה: לאו אורי אתמר. אמר ליה: אתמר אורי, ואתמר לא אורי. בשני דרב הונא רביה - הוא דלא אורי, ואורי בשני דרב חסדא,
 דתלמיד חבר דיליה הוה. ואנא נמי, תלמיד חבר דמר אנא. אמר רבא: צורבא מרבנן חזי לנפשיה. רבינא איקלע למחוזא, אייתי
 אושפיזכניה סכינא וקא מחוי ליה. אמר ליה: זיל אמטייה לרבא. אמר ליה: לא סבר מר הא דאמר רבא צורבא מרבנן חזי לנפשיה!
 - אמר ליה: אנא מיזבן זבינא. (סימך: זיל"א להני"א מחלי"ף איק"א ויעק"ב). רבי אלעזר מהגרוניא ורב אבא בר תחליפא איקלעו לבי רב
 אחא בריה דרב איקא באתריה דרב אחא בר יעקב. בעי רב אחא בריה דרב איקא למיעבד להו עיגלא תילתא, אייתי סכינא וקא מחוי להו.
 אמר להו רב אחא בר תחליפא: לא ליחוש ליה לסבא? - אמר להו רבי אלעזר מהגרוניא, הכי אמר רבא: צורבא מרבנן חזי לנפשיה. חזי
 - ואיעניש רבי אלעזר מהגרוניא. - והאמר רבא: צורבא מרבנן חזי לנפשיה! - שאני התם דאתחילו בכבודו. ואי בעית אימא: שאני רב
 אחא בר יעקב, דמופלג. אמר רבא: ולאפרושי מאיסורא - אפילו בפניו שפיר דמי רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי, חזייה להווא גברא
 דקא אסר ליה לחמריה בצינתא בשבתא, רמא ביה קלא ולא אשגח ביה. אמר ליה: ליהוי האי גברא בשמתא! - אמר ליה: כי האי גוונא מי
 מתחזא כאפקרותא? - אמר ליה אאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', כל מקום שיש בו חילול השם - אין חולקין כבוד לרב.
 אמר רבא: בפניו - אסור, וחייב מיתה, שלא בפניו - אסור, ואין חייב מיתה. ושלא בפניו לא? והא תניא, רבי אליעזר אומר: לא מתו בני
 אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן. מאי דרוש - בנותו בני אהרן הכהן אש על המזבח, אמרו: אף על פי שהאש יורדת מן השמים -
 מצוה להביא מן ההדיוט. ותלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהורה הלכה בפניו. אמר רבי אליעזר לאימא שלום אשת: תמיה אני אם
 יוציא זה שנתו. ולא הוציא שנתו. אמרה לו: נביא אתה? אמר לה: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני: כל המורה הלכה
 בפני רבו חייב מיתה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אותו תלמיד יהודה בן גוריא שמו, והיה רחוק ממנו שלש פרסאות. - בפניו
 הוה. - והא רחוק ממנו שלש פרסאות קאמר! - וליטעמיך שמו ושם אביו למה? אלא: שלא תאמר משל היה.
 אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המורה הלכה בפני רבו ראוי להכישו נחש, שנאמר גייען אליהו בן ברכאל הבוזי ויאמר צעיר
 אני לימים וגו' על כן זחלתי, וכתוב דעם חמת זחלי עפר. זעירי אמר רבי חנינא: נקרא חוטא, שנאמר הבלבי צפנתי אמרתך למען לא
 אחטא לך. רב המנונא רמי: כתיב בלבי צפנתי אמרתך וכתוב ובשרתי צדק בקהל רב! לא קשיא; כאן - בזמן שעירא היאירי קיים, כאן -
 בזמן שאין עירא היאירי קיים. אמר רבי אבא בר זבדא: כל הנותן מתנותיו לכהן אחד - מביא רעב לעולם, שנאמר ועירא היאירי היה כהן
 לדוד, לדוד הוא דהוה כהן, לכולי עלמא לא? אלא: שהיה משגר לו מתנותיו. וכתוב בתריה ויהי רעב בימי דוד. רבי אליעזר אומר: מורידין
 אותו מגדולתו, שנאמר ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא וגו'. אף על גב דאמר לה: לאחי אבא צוה, ואותי לא צוה - אפילו הכי
 איענש. דכתיב וּלְפָנַי אֲלַעְזֵר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד - ולא אשכחן דאיצטריך ליה יהושע. אמר רבי לוי: כל דמותיב מלה קמיה רביה - אזיל לשאול
 בלא וּלְד, שנאמר גייען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם.

נימוקי יוסף מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

פרק ט. (4)

הכבד ושב בביתך. פי' חוס על כבודך ושב בביתך. ולי' לשון כבידות תאמר שראשך כבד עליך:

מנדין אותו. בפירוש ואין נושאים פניו:

דלא שמתני ליה. לפי שהשמתא חמורה מאד:

מימנו. היו נמנין ונסמכין ומתקבצין אנגידא להלקות לתלמיד שסרח ולא לשמתו לפי שהיא חמורה כדמפרש:

שדי שמתא אגנובתיה. פי' אזנבו שתחול בו השמתא ותכיר מקום הלקותא:

מסאני. תרגום מנעלים:

מאי שפורי. מ'ט משמתין בשופר שנפרעין לשון שופר נוטה ללשון פרעות:

מאי תברי. למה אנו עושים שברים לשמתא ולא תקיעות:

תברי. ששובר בתים רמים ומפילן לארץ דתניא רשב"ג אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני. כתב הרמב"ם ז"ל על כ"ד דברים מנדין את האדם בין איש ובין אשה ואלו הן א' המבזה את החכם ואף כשמת. ב' המבזה שליח ב"ד. ג' הקורא לחבירו עבד. ד' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צ"ל בדברי תורה. ה' מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא. ו' מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן. ז' מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר הנזק. ח' המוכר קרקע שלו לעכ"ם מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן העכ"ם לישראל חברו בעל המצר. ט' המעיד על ישראל בערכאות של עכ"ם והוציאו ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל מנדין אותו עד שישלם. י' טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן. י"א המחלל י"ט שני של גליות אע"פ שהוא מנהג. י"ב העושה מלאכה בערב פסח אחר חצות. י"ג המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי. י"ד המביא את הרבים לחלול השם. ט"ו המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ. ט"ז המחשב שנים וקובע חדשים בחול. י"ז המכשיל את העור כגון מכה בנו הגדול. י"ח המעכב את חבירו מלעשות מצוה. י"ט טבח שיצאה טרפה מתחת ידו. כ' טבח שלא הראה סכיניו לת"ח. כ"א המקשה עצמו לדעת. כ"ב מי שגרש את אשתו ויש בינו לבינה שותפות או משא ומתן המביא אותן להזקק זה עם זה כשיבואו שניהם לב"ד מנדין אותן. כ"ג חכם ששמועתו רעה. כ"ד המנדה מי שאינו חייב נידוי עכ"ל:

והראב"ד מצא עוד שלשה חכמים שהורה להתיר לינשא לכתחלה במים שאין להם סוף וכן מי שעבר על גדרו ב"ד שנוזק להתירו מנדין אותו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהן היתר וכן העושה מלאכה בעוד שיש מת בעיר קודם שנקבר וליכא חבורתא במתא והא דאמרינן שהמנדה מי שאינו חייב נדוי הוא בר נדוי יש אומרים דוקא כשהיה ת"ח אותו שאינו חייב נדוי אבל אם הוא עם הארץ והמנדה ת"ח אע"פ שנדהו או אפי' שביזה אותו אינו חייב נדוי הת"ח ומהיהא דר"ל ליכא להביא ראיה דשמא נדה ת"ח גדול ממנו תדע שהרי הצריכוהו ללכת לפני נשיא ואם לא היו מסופקים באדם גדול למה ילך לפני נשיא יתיר אותו

הרב שנידה לכבודו כל תלמידיו חייבין לנהוג נידוי במנודה, אבל תלמיד שנדה לכבוד עצמו אין הרב חייב לנהוג בו נידוי, אבל כל העם חייבין לנהוג בו נידוי, וכן מנודה לנשיא מנודה לכל ישראל, מנודה לכל ישראל אינו מנודה לנשיא, מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת, מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו.

הלכה יד

במה דברים אמורים במי שנדוהו על שבזה תלמידי חכמים אבל מי שנדוהו על שאר דברים שחייבים עליהם נידוי אפילו נידוהו קטן שבישראל חייב הנשיא וכל ישראל לנהוג בו נידוי עד שיחזור בתשובה מדבר שנדוהו בשבילו ויתירו לו. על עשרים וארבעה דברים מנדין את האדם בין איש בין אשה ואלו הן: (א) המבזה את החכם ואפילו לאחר מותו. (ב) המבזה שליח בית דין. (ג) הקורא לחבירו עבד. (ד) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא. (ה) המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בדברי תורה. (ו) מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן. (ז) מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר היוקו. (ח) המוכר קרקע שלו לעובד כוכבים מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן העובד כוכבים לישראל חבירו בעל המצר. (ט) המעיד על ישראל בערכאות של עובדי כוכבים והוציא ממנו בעדותו ממון שלא כדין ישראל מנדין אותו עד שישלם. (י) טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונתנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן. (יא) המחלל יום טוב שני של גליות אע"פ שהוא מנהג. (יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות. (יג) המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי. (יד) המביא את הרבים לידי חלול השם. (טו) המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ. (טז) המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. (יז) המכשיל את העור. (יח) המעכב הרבים מלעשות מצוה. (יט) טבח שיצאה טרפה מתחת ידו. (כ) טבח שלא בדק סכיני לפני חכם. (כא) המקשה עצמו לדעת. (כב) מי שגירש את אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן להזקק זה לזה כשיבואו לבית דין מנדין אותם. (כג) חכם ששמועתו רעה. (כד) המנדה מי שאינו חייב נידוי. +/השגת הראב"ד/ המכשיל את העור. א"א כגון המכה את בנו הגדול. /השגת הראב"ד/ חכם ששמועתו רעה. א"א יש אחרים הרבה, חכם שהורה להתיר במים שאין להם סוף לינשא לכתחלה, וכן מי שעובר על נדרו כל בית דין שנוקק לו לשאלה ב" שמתא הוא ואיכא טובא. /השגת הראב"ד/ מי שמנדה מי שאינו חייב בנדוי. א"א דבר זה הוציא ממעשה דדיש לקיש דהוה מנטר פרדיסא וכ"ו אמר ליה ההוא אודבה ואמר ליה שלו נדוי, ובחיי ראשי אין כאן פלפל כי הדברים שהוא מונה בית דין צריכין לנדותו ובכי האי גזונא לא היו בית דין נוקקין לנדות לר' שמעון בן לקיש אבל אותו שנידה והקפיד על כבודו נדויו נדוי. +

ולכן כיוון שהביא הט"ז טעם הש"ל יש לברך אחר שכבר נהנה. אבל אף אם היה המ"ב סובר שהפמ"ג סובר כן להלכה, נמי לא ה"ל לפסוק כן, שהוא נגד דעת הגר"א ודעת הריעב"ן, וצ"ג. על"פ המנהג שלנו לברך תחילה ואח"כ להסתכל בצפרניים, הוא כפי הדין.

י. אם נשים שאכלו עם שלושה אנשים חייבות לענות בברכת הזימון

בדבר נשים כשאכלו בשלחן עם ג' אנשים, חייבות לענות ברכת הזימון, כמפורש בסימן קצ"ט סעיף ז'. אבל בחול, שליכא ברוב המקומות סעודה קבועה לאכול כולן ביחד, והיא טרודה בעשיית האוכלין ובהגשתן להשלחן לכל אחד, אין כוונתה לישב לאכול ביחד. וכ"ש כשיש לה ילדים קטנים שמטרידין אותה, ואין לה פנאי לקבוע אכילתה אפילו בפני עצמה, וכ"ש שלא עם אחרים, בחול שכל אחד ממנה באכילתו, שא"כ הא לא שייכא כלל לאכילתו. ומזה נמשך שאף אם אירע לפעמים שגם האשה היה לה פנאי לאכול בקביעות, לא הורגלו הנשים לענות לזימון. אבל על הבעל וודאי מוטל שיקרא לה כאשר היא חייבת, ולא להניח להאינשי לברך קודם שהיא באה להשלחן לברך יחד בזימון, או לכה"פ שתשיב ברוך שאכלנו, ותחכה עד שיגמור המברך ברכת הזון. ובשבת שהכל אוכלין יחד, ואין לשום אחד למהר לברך, מוכרחין לקרוא לה לברך יחד בברכת הזימון. ולא שייך לבקש זכות על הנשים, כי מה יש לה לעשות אם הנשים זימנו בלעדיה, ולא חיכו עליה. אבל הנשים בשבת כשממהרין לברך בזימון, ואין רוצין לחכות על הנשים, וגם אין קוראין להנשים, זה וודאי אסור בשבת, וגם בימי החול הרבה פעמים.

יא. אם מותר למסור גנב לערכאות המדינה

ובדבר גנב שגנב ס"ת וכלי כסף מביה"ג, אם מותר למסרו לערכאות המדינה ולמשטרה (פאליס), שידוע שהם דנים ביסורי הגוף במאסר הרבה שנים, הנה לכאורה פשוט שאין שייך להתיר. אף אם לא היה כלל איסור לידון בדיני המדינות לפני שופטי המדינה, אבל הא אין לנו למסרו לדון בדברים שלא שייך בדיני התורה, שהוא ממון כפי שומת הבקיאין, והם דנים ביסורים שזה לא חייבה תורה. ועיין במ"ק דף י"ז ע"א, בעובדא דר"ל הוה מנטר פרדיסא, אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני, רמא ביה קלא ולא אשגח ביה, ושמתיה ר"ל, וא"ל ההוא גברא אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא, אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך, ושאל ר"ל בבי מדרשא ואמרו שלו נידוי שלך אינו נידוי, והוצרך ר"ל להתיר נידויו.

חזינן דאף על גבא אסור להחמיר יותר מדינו שחייבה תורה. וא"כ פשוט שגם מכות ושיבה במאסר וכל יסורי הגוף, שאסור, וחייב המכהו אחר המעשה מלקות, מלא יוסיף. ורק קודם שגנב רשאין להכותו שלא לגנוב. וכזה דבב"ק דף כ"ז ע"ב, בהא דגרגותא דבי תרי דאתא חד קא דלי ביומא דלאו דיליה, ומחיה, ואמר רב נחמן דלכ"ע היה רשאי למעבד דינא לנפשיה, שלא להניחו למידלא. ורב נחמן עצמו סובר דאפילו שלא במקום פסידא עביד דינא לנפשיה, שלא להניחו לגזול ממנו, וכן כשרואה חפץ שלו יכול ליקח בעצמו. אבל לתפוס חפץ ומעות בעד חוב, אף באופן שיכול לתפוס, הוא דוקא שלא בהכאה ועיין פרטי הדינים בח"מ סימן ד'. וממילא לא שייך להתיר למסור את הגנב לערכאות, לדון במאסר ובשאר עונשי הגוף.

והא דעוסק בזיופים, ויש לחוש שיזיק רבים, איתא ברמ"א סימן שפ"ח סעיף י"ב, שכשהתרו בו ואינו משגיח יכולין למסרו לומר שאין אחר מתעסק בו אלא זה לבד. ומשמע דיזיק רבים שכתב, איירי שיאמרו הערכאות שגם אחרים עוסקים בזיופים, כדכתב שאומרין שאין אחר מתעסק אלא זה, היינו שרק בדרך זה שהוא להציל את האחרים שגרם שיאמרו על האחרים שעושין זה, רשאי. אבל בשביל שהזיק זיפו אף לרבים, לא התיר למסרו אף בלשון זה. והנה איתא בדרכי משה ס"ק ט"ז, כתב מהר"ם מריזבורק מי שרודף רבים בעסקיו כגון שעוסק במטבעות פסולין וכדומה, אם התרו בו הקהל ולא השגיח ימסרוהו לשלטון, ויחיד שבא לו עלילה בגינו יכול לומר שהוא אינו עושה, אלא פלוני. ולכאורה משמע שבמזיק רבים יכולין למסרו לשלטון להדיא, ורק יחיד שבא לו עלילה בשבילו יכול ג"כ למסרו לשלטון רק בלשון שמצדיק עצמו. אבל אף בד"מ פירושו שאיכא רבים שהשלטון רוצה לעונשם בשבילו, שזה שייך ללשון מי שרודף רבים. לא על מה שהזקו ע"ז שלקחו מטבעות המזויפים בטעות, ונדע להם שהזקו בממון, אלא שע"י שהטעה אותם שהן מטבעות, הוציאו מטבעות המזויפין לאחרים, והם תובעין אותם לשלטון, שמוטרין למסרו להדיא. ויחיד שנעשה עליו עלילה זו בשבילו, יכול למסור אותו לשלטון רק בדרך זה, שהוא להצדיק עצמו, לומר שהוא לא עשה זה אלא פלוני שהטעהו. והרמ"א החמיר למעשה, שאף ביש לחוש שגם רבים יזיק שיעלילו עליהם עלילה בשבילו, נמי ימסרוהו רק בדרך זה. והרמ"א לא הזכיר כלל הדין באם יחיד בא עליו עלילה בשבילו. אבל מסתבר דליכא חילוק לדידיה, דלא יפלוג בתרתי ע"מ שכתב בד"מ ועיין בסמ"ע סק"ל.

על"פ בגנב ובמזיק אסור למסרו לשלטון. ולא קשה מעובדא דר"א בר"ש ור' ישמעאל בר' יוסי בב"מ דף פ"ג ע"ב, כדתירין הב"י בס"ס שפ"ח, דכיוון שנתמנו ע"ז מהמלכות שאני, והביא זה מתשובת הרשב"א.

ידידו; משה פיינשטיין.

טראבלוס: שאלת ראובן הוא סגי נהור וארח לחברה עם שמעון והי' לראובן הסגי נהור קצת מרגליו' תפורי' בבגדו. ושמעון הי' מתחבר עמו בדרך וישן אצלו. וכשבקש ראובן המרגליו' ולא מצאם הוא חושד כי שמעון גנבם לו עם היות שמעון רוע מעללים. וכשתבעו ראובן כפר מהו הדין בזה:

תשובה ידוע הוא כי הגונב אינו גונב בעדים ואם באנו לדון על פי עדים בכיוצא בזה תלקה מדת הדין. והרשות נתונה ביד כל דיין בכל דור ודור לגדור גדרים בזה כמו שנהגו הגאונים ז"ל בדיני קנסות. ואף מדין התלמוד מותר לעשות כן ומכין ועונשין שלא כדין משום מגדר מלתא (יבמות צ' ע"ב) וכו' להציל עשוק מיד עושקו ונעלב מיד עולבו. ומצינו בתלמוד שעל ידי אמתלא כפו לאדם אחד עד שהודו בגנבה בפ' אלו מציאות (כ"ד ע"א) מר זוטרא חסידא אגנוב ליה כסא דכספא מאושפיזיה חזייה לההוא בר בי רב דמשא ידיה ונגב בגלימא דחבריה אמר האי הוא דלא איכפת ליה אממונא דחבריה כפתיה ואודי. ובפ' גט פשוט (קס"ז ע"א) יש בשני מקומות כפתיה ואודי. ובכאן נראית אמתלא שזה העלוב הוא מאור עינים ובהתחברו עם אחזיהו פרץ השם מעשיו והניחו במקום דובי' ואריו' ונכנס לעיר. הדין נותן לאיים עליו ולגזום לעשות כך וכך אם לא יודה. וכן כתוב בשפר/בספר/ החשן בסי' ס"ד בשם תשובת הרא"ש ז"ל וכבר אסרתי אני בבית הסוהר יהודי מכאן טען עליו אורח נפוסי שגנב ממש ועל ידי נכרין דברי אמת אסרתיו ולא היה שר ומושל שפטרוהו. ואח"כ נמצאת הגנבה בידו וקלסוני כל הקהל יש'צו על זריזותי בזה:

שו"ת פנים מאירות חלק ב סימן קנה

FIRE DCC8

נשאלתי ב"ב = בעל בית = אחד שמצא תיבתו פרוצה ונגנב מתוכה הון רב ויש לו אומדנא המוכיחות שאחד ממשרתיו עשה המעשה הזה ואינו רוצה להודות אי שרי לי לימסור לערכותיהם לענותו וליסרו עד שיתן תודה או לא. וכמו כן נשאלתי באחד ששלח משרתו להביא לו אבנים טובות שלו שהי' מופקדים אצל הסוחר ולאחר שמסר לידו הסוחר אבנים טובות העולים בסך ששת אלפים נתן לתוך כיסו התפור בבגדו ובבואו לבית בעליו פשפש ולא מצא האבנים טובות הנ"ל ומענה בפיו שנאבדו ממנו ויש כמה אומדנ' דמוכח שהוא שלח ידו בפקדון אדונו ומעיו פניו ומצחו כנחושה ומקשה ערפו אי שרי לי לימסור לפני ערכותיהם וליסרו ולענו אותו עד שיתן תודה או לא כי יש לחוש שלא ילמדו ממעשיהם ויתרבו המתפרצים באדוניהם עכ"ל.

תשובה, כבר אמרו חז"ל בסנהדרין דף מ"ו תני' ראב"י אומר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי התורה אלא כדי לעשות סיג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאו לב"ד וסקלוהו. שוב מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך וכתב הטור ח"מ בס"י ב' וז"ל נראה שאפילו אין בדבר עדות גמורה שהי' מתחייב על פיהם בדין בשעה שהי' דנין דיני נפשות אלא שיש רגלים לדבר וקלא דלא פסיק אם נראה לדיין שיש צורך שעה לדיינו בכך הרשות בידו וכן אמרינן בפ"ק דנדה רב הונא קץ ידא מאדם אחד שהי' רגיל להכות את חבריו. ואין לחלק דדוקא משום לתא דעריות חמירי או בשביל נזק גוף אדם אבל לא בשביל ממון אבל כד דייקנן שפיר אפילו בעבירה דממון נמי מכין ועונשין ואפילו מן התורה אם אינו רוצה להחזיר ולהשיב את הגזילה או את העושק דאמרינן בכתובות דף פ"ו ע"א א"ל רב כהנא לרב פפא מאי /חסר תיבות וכך צ"ל: אמר לא ניחא לי דאי עביד מצוה מאי /א"ל תנינא בד"א במצות לא תעשה אבל במצות עשה שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו וכן איתא בחולין דף קל"ב ע"ב וכן פסק בח"מ סי' כ"ז הרי להדי' לקיים מצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו ואף שיש לחלק דדוקא היכי שברור לן שאינו רוצה לקיים מצות עשה אבל היכי דמספקא לן לא מ"מ נראה בוודאי לענין להכות אותו עד שתצא נפשו שפיר יש לחלק אבל ליסרו ל"ל דאזלינן בתר אומדנא דהא איתא בפ"י גט פשוט דף קס"ז ע"א ההיא דהוי כתוב ב"י תלתא בפרדיס' אזיל ומחקי' לגגי' דבית וכרעי' ושו"י ופרדיס' אתא לקמי' דאביי א"ל רוח לי' עלמא להאי וי"ו כפתי' ואודי וכן כמה עובדא שם דכפתי' ואודי וע"כ כיון דחזי ע"כ אומדן דעתו שיש זיוף ולא רצה להודות וע"י שכפתי' הודה וכפתי' היינו מלקות כמו דאיתא בחולין דף קל"ב ע"ב בההיא גברא דלא הוי מוקר אבוהו כפתוהו ופירש"י כפתוהו על העמוד להלקותו כדתני' בד"א דארבעי' ותו לא במצות לא תעשה שכבר נעשה העבירה אבל מצות עשה שלפניו ואינו רוצה לקיימו כגון אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו ש"מ דאפילו בממון ע"י אומדנ' דמוכח כפתי' להלקותו עד שהודה כדי להוציא הגזילה מידו ומלקות הוי בכלל עיני ויסורים דאמרינן בכתובות דף ל"ג ממאי דמיתה חמורה דילמא מלקות חמורה דאמר רב אלמלא נגדי' לחנני' ומישאל ועזרי' הוי פלחי לצלמא אף דדחי שם הש"ס ולא שני בין הכאה שיש לו קצבה להכאה שאין לו קצבה ופי' ר"י יסורי המלכות הכאה שאין לו קצבה מ"מ הא קמן דאפילו היכי דאינו רוצה לקיים העשה מכין אותו עד שתצא נפשו והתם בהכאה שאין לו קצבה מיירי ואין לחלק דהא ע"פ אומדנ' אין מוציאין ממון דלא קימ"ל כר' אחא דאמר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו אלא כרבנן כמו שפסק בטור ח"מ סי' ת"ח ובעינן דווקא עדות ברורה וכי היכי דלא מוציאין ממון ע"פ אומדנ' א"כ פשיטא דאין כופתין אותו ע"י יסורים להודות והנך עובד' דפ' גט פשוט דהוי כתוב ב"י תלתא בפרדיסא מיירי שהי' רוצה ליקח כל הפרדס שהי' מוחזק עד הנה ביד המוכר וכן ההיא דהוי כתב מנת ראובן ושמעון אחי אזיל וכתב ב"י וי"ו ושו"י אחי נמי מיירי שרצה להוציא ע"י שטר זה מאחי שהי' אח שלישי וכן האי שטרא דחתם עליה רבא ורב אחא שהי' בא להוציא ע"י שטר וכיון שראה ע"פ אומדנ' זיוף מתוכו לכך כפתי' ואודי אבל היכי שהוא מוחזק בממון א"א להוציא אלא בעדים ברורים ולא ע"פ אומדנא ר"ל דאין אנו רשאים ליסרו כדי לקיים המצוה והשיב את הגזילה או את העושק וגם אין לחלק דילמא הא דאמרינן כפתי' ואודי ר"ל שביקש להלקותו אבל לא לקה אותו אלא איים עליו זה אינו דהא כתב הטור ח"מ סי' מ"ב וז"ל ואם צריך לכוף לבעל השטר ולהכותו יעשה כדי שיצא הדין לאמיתו וכתב הטור שאפילו אם יטעון הנתבע חייב הדיין לטעון כדי להוציא הדין לאמיתו וכתב הב"י שהאי דינא נלמד מהנך עובדא שהבאתי לעיל בפ' גט פשוט וסבר הרמ"ה דהיינו שכפאו ע"י יסורים ולפיכך כתב ואם צריך לכוף בעל השטר ולהכותו יעשה וכתב עוד שם נ"י כפתי' /כפתי' /ואודי ש"מ דאי לאו דאודי לא פסלינן שטרא ומיירי שלא הי' המחק ניכר עכ"ל הרי להדי' דסבר הרמ"ה שכפאו ע"י יסורים להודות ואף אם לא הי' פסלינן לשטרא ה"ל אע"פ שאין אנו מוציאין ממון ע"פ אומדנא מ"מ המצוה על הדיין להכותו וליסרו ע"פ אומדן דעתו שיודה האמת. וכן מסתמא מפרש הרמ"ה בהא עובדא דאלו מציאות /בבא מציעא/ דף כ"ה דמר זוטרא חסיד' איגנב לי' כסא דכספא וחזי לבר בי רב דמשי ידי' ונגיב בגלימ' דחבריה וכפתי' ואודי.

ושמעתי מפי דודי שמעשה הי' בימי הגאון מוהר"ר העשיל והגאון הש"ך הפקיד ביד הגאון שלשלת של זהב ונגנב ע"י משרת של הגאון מוהר"ר העשיל והסכימו ונתנו את אצבעו בין השרוף של קנה השריפה שקורין בוק"ס ולא הודה הגנב ואחר שלשה שנים מצאו השלשלת באמתחת הגנב ומעתה נלך בעקבות אבותינו באם שהדבר ברור ע"פ חקירות אנשים יראי אלקים שיש מקום לחשדו רשאים ליסרו קצת ועל כל פנים ע"פ אומדנא הבקי שיכול לקבלו דהא אפילו אם נתחייב מלקות בוודאי צריך אומדן כמה יכול לקבל וחוכך אני מאוד שלא למסרו לערכותיהם וכבר אמרו חז"ל כותא מכמר יש לחוש שאם יודה ידונו אותו למיתה. כללא דמילתא בהא נחתא ובהא סלקא אם יראה ע"פ עוצם בינתם והכמתם להסיר ממנו מוקשי מות ודבר הגורם לזה רשות ניתן ליסרו קצת כדי שיודה על האמת ובלבד שיסכימו עמי שלשה בעלי תורה יראי ה' ושונא בצ"ע /שונא בצע/ היום ה' י"ב טבת תצ"א לפ"ק הנלע"ד כתבתי נאום מאיר.